

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 7 Sayı: 32 Volume: 7 Issue: 32

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

**ASILACAK KADIN VE KADININ ADI YOK ROMANLARINDA FEMİNİZMİN
YORUMLANIŞI**
**FEMINIST READINGS OF THE NOVELS "WOMAN HAS NO NAME" AND "A WOMAN TO
BE HANGED"**

Özlem KALE*

Öz

Bu çalışmada Pınar Kür'ün *Asılacak Kadın*¹ ve Duygu Asena'nın *Kadının Adı Yok*² adlı romanlarında işlenen kadın sorunları üzerinde durulacaktır. Erkekler tarafından ezilen ve cinsel istismara uğrayan bir kadınla erkek egemenliğini reddeden bir başka kadın kahramanın, iki kadın yazar tarafından feminist bir bakışla nasıl değerlendirildikleri açıklanmaya çalışılacaktır. Aynı dönemde yaşayan ancak birbirine taban tabana zıt iki roman kahramanı olan Melek ve "adsız kadın" dan hareketle Türk kadınının, toplum baskılarına boyun eğme durumundan çıkıp diledikleri gibi yaşamaya evrilen değişim sürecinden bahsedilecektir. Feminist yazar, hukukçu, siyasetçi ve kuramcılarının fikirlerinden faydalanılarak Türk kadınının özgür bir birey olma yolundaki mücadelesi ana hatlarıyla tespit edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Erkek, Sorun, Ezilme, İstismar, Başkaldırı, Özgürlük, Feminizm.

Abstract

In this study, women's problems in Pınar Kür's "A Woman to be Hanged" and Duygu Asena's "Women Has No Name" will be discussed. It will also be discussed how two protagonists, a suppressed and sexually abused woman and a rebellious woman towards male dominance are evaluated by two female authors from a feminist perspective. Based on two contemporaneous, yet completely dissimilar characters Melek [literally 'Angel'] and the 'unnamed woman', this study will scrutinize the dynamics of a social shift (particularly for Turkish women) which goes from a state of acceptance and obedience to a state of freedom. Addressing feminist writers, legists, politicians and theorists, this study will underlie the struggle of (Turkish) women to the end of individual freedoms.

Keywords: Women, Men, Problem, Suppression, Exploitation, Rebellion, Freedom, Feminism.

Giriş: Türkiye'de Kadın Olmak

Asıl konuya girmeden önce geçmişten günümüze doğru Türk kadınının geçirdiği evrim sürecine, devlet ve toplum tarafından nasıl algılandığına ana hatlarıyla bakmak faydalı olacaktır. Göçebe yaşam sırasında Türkler, kadın ve erkeği neredeyse eşit sayan bir inanca sahiptiler. Yerleşik düzene geçildiğinde ise durum biraz değişti. Osmanlı'nın ilk dönemlerinde eski Türk geleneklerinin devam etmesine karşın bir süre sonra bu geleneklerin yerini

*Yrd. Doç. Dr. Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyat, Bölümü.

¹ Pınar Kür (2004). *Asılacak Kadın*, İstanbul: Everest Yayınları, Roman, ilk basım, 1979 yılında Bilgi Yayınları tarafından yapılmıştır.

² Duygu Asena (2008). *Kadının Adı Yok*, İstanbul: Doğan Kitap, Roman ilk kez 1987 yılında yayımlanmıştır.

Arap/İslâm kültürü ve hukuku almaya başladı. İslâmiyet, toplumsal ve siyasal yapı olarak da benimsendiğinden dolayı kadının biçimlendirilmesinde önemli rol oynamıştır. İslâmiyet'in dayandığı teokratik örgütlenme gereği, "yaratıcı tarafından konulmuş kurallar değiştirilemeyeceği için" kadının ikinci planda kalması gerektiği dinî sorumluluklar ve geleneksel yapı çerçevesinde halka benimsetilmiştir.³

16. yüz yıla dek halk arasında tek eşliliğin yaygın olmasına karşın sarayda çok eşlilik hâkimdi. Kadın bedeni, erkeğinin soyunu devam ettirmekle yükümlüydü ve bu görevini her ne şekilde olursa olsun yerine getirmesi için "harem"de muhafaza edilmekteydi. Bu durum, kadının "iç mekân"a hapsolmesine ve toplumsal yaşamdan kopmasına yol açtı.⁴ Öte yandan kadının toplumdan kopuşu, içinde bulunduğu mekâna ve olaylara tam manasıyla nüfuz etmesini sağladı. Harem'deki kadınlar zamanla "Valide Sultan", "Baş İkbâl", "Haseki Sultan" vb. unvanlar alarak padişahı ve dolayısıyla da İmparatorluğu yöneten gizli el konumuna geldiler.⁵ Özellikle 18. ve 19. yüz yıllarda "saray kadınları" Osmanlı siyasetinin şekillenmesinde önemli bir yere sahiptiler.⁶ Buna mukabil madalyona bir de diğer yüzünden bakılacak olursa saray kadınının, eğitilmiş olmasına karşın herhangi bir şey üretmeyip sadece tüketici konumunda kaldığı görülür. "Halk kadını" ise, eğitimden mahrum olmasına karşın tarla işçiliğinden ev ekonomisine kadar geniş bir alanda üretici konumundaydı.⁷

Tanzimat döneminde kadınlar sokağa çıkmaya ve sosyal hayata katılmaya başladılar. Kadın, artık Batı'dan esinlenerek oluşturulan hukuk çerçevesinde tanımlanmaya başlandı. Dışarıda rahatlıkla gezebilen ve istediği gibi giyinebilen kadının statüsünde ise fazla bir değişiklik olmadı. Örneğin kadınlar ve erkekler, toplu taşıma araçlarında "haremlük-selâmlık" bölümlerinde yolculuk etmeye devam ettiler.⁸ Eğitim ve öğretim konusunda 1848'de, Meclis-i Maarif-i Umumiye'nin "Maarif-i Umumiye Nezareti" olarak düzenlenmesiyle başlayan birçok önemli gelişme oldu. Bu dönemde, orta ve yükseköğretimde kız çocukları yer almıyor ve eğitim alanındaki yenilikler erkeklere göre yapılıyordu. 1848'de açılan ilk "Öğretmen Okulu" bile yalnızca erkeklere eğitim vermekteydi. 1869'da okulları, "Şeyhülislam'a bağlı" ve "devlete bağlı" okullar olarak ikiye ayıran "Maarif-i Umumiye Nizamnamesi" çıkarıldı. Bu Nizamname'ye göre erkek çocuklara 6-11, kız çocuklara ise 6-10 yaşları arasında zorunlu eğitim öngörülmekteydi. 1870 yılında "Kız Öğretmen Okulu" açıldı.⁹ 1869'da Midhat Paşa'nın desteğiyle İstanbul'da açılan "Kız Sanayi Mektebi" 1884 yılında bazı düzenlemelerle 5 sene eğitim vermek üzere yapılandırıldı ve Eğitim Bakanlığı'na bağlandı.¹⁰ 1880 yılında, kızlar için "İdadî" açıldı. Bu okul, kızların eğitim seviyelerinin yükseltilmesi açısından bir ilkti ve çok önemliydi.

Batı'da gerçekleşen Sanayi Devrimi'nden sonra teknolojinin ilerlemesiyle birlikte iş gücü ihtiyacı da arttı ve bu ihtiyacı karşılamak için kadınların iş hayatına katılmaları kaçınılmaz hale geldi. 1923'te kurulan "Yeni Türkiye", benimsediği devlet algısına uygun bir "Cumhuriyet Kadını" imajı yarattı. Önceleri iyi anne ve eş olarak yetiştirilen "Osmanlı Kadını"na karşılık artık "ulus devletin çağdaş kadın"ı inşa edilmekteydi.¹¹ Buna göre kadının en temel özelliği iyi bir eğitim almak ve üretime katılabilmektir. Bunun yanında kadın, ekonomik ve sosyal alanda da kendisini rahatça ifade edebilmeli ve etkin rol alabilmeliydi.¹² Ancak kadınları toplumda etkin kılmayı hedefleyen eşitlik ve eğitim yönündeki bütün bu gelişmelerin temelinde yine onların "daha iyi annelik" yapabilmeleri kaygısı yatıyordu. Dolayısıyla "erkek egemen anlayış" sürmekteydi. Yapılan devrimleri ataerkil kökenli bir toplum benimseyeceği için değişim

³ Aytunç Altındal (1997). *Türkiye'de Kadın*, İstanbul: Havass yay.

⁴ Bernard Caporal (1982). *Kemalizmde ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını*, Ankara: Türkiye Bankası, Kültür yay.

⁵ Fanny Davis (2009). *Osmanlı, Hanım,...*, çev.: Bahar Tırnakçılar, İstanbul: Yapı Kredi yay.

⁶ Suraiya Faroqhi (2009). *Modernleşme ve Osmanlı Kadını*, çev.: Necmiye Alpay, İstanbul: Tarih Vakfı, Yurt yay.

⁷ Tezer Türker (1973). *Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Kadını Hakları*, Ankara: Bakanlık Kültür Müsteferleri, Cumhuriyetin 50. Yıldönümü yay., s. 21.

⁸ Emel Doğan (1992). *Türkiye'de Kadın Dünü ve Bugünü*, Ankara: Türkiye Bankası, Kültür yay., s. 41.

⁹ efika Kurnaz (2011). *Yenileşme Sürecinde Türk Kadını: 1839-1923*, İstanbul: Ötüken yay., s. 48-69.

¹⁰ Bernard Caporal (1982). A.g.e., s.105-107.

¹¹ Hasan Ali Koçer (1972). *Osmanlı'da Kadın Etkinliği, AÜ-Etkinlik Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C.5, S.1, s.81-124.

¹² İpek Özel (1996). *1930'dan Kadın*, İstanbul: Basın, Kadını, *Toplumsal Tarih*, C.6, S.31, s.30-90.

sürecinde “devlet feminizmi”nin benimsenmesi uygun bulunmuş ve kadının temel görevi olarak geleneksel “annelik” rolü tanımlanmıştır.¹³ Kadının geleneksel rollerine dokunulmaksızın onu toplumsal alanda da meslek sahibi yaparak yeni bir kimlik geliştirilmiştir.¹⁴ 4 Ekim 1926’da da yürürlüğe giren “Medenî Kanun” ile aile içi ilişkiler yeniden düzenlenir. Çok eşli evliliğe son verilir, kadın ve erkek için evlilikte yaş sınırı belirlenir. Kız ve erkek çocuklarla mirastan eşit pay verilmesi kararlaştırılır. Buna karşın soyun babadan erkek evlada geçtiği anlayışından hareketle kızların evlendiklerinde kocalarının soyadlarını almaları ve erkeğin “aile reisi” olarak tanımlanması uygun görülmüştür. Kadına boşanma hakkı verilmiş; ancak “Türk Ticaret Kanunu”na göre kadının ticaret yapabilmesi için kocasından onay alması öngörülmüştür. Eğitim alanında ise Osmanlıların kız çocuklarına yönelik eğitim anlayışından farklı bir yol izlenmiş ve “Tevhid-i Tedrisat Kanunu” ile eğitim ve öğretimde birlik sağlanarak karma eğitime geçilmiştir.¹⁵

Cumhuriyet döneminde yerleştirilmek istenen “çağdaş kadın” imajı, basın ve edebiyat yoluyla halka telkin edilmiştir. Dönemin kadın dergilerinde tanımlanan: “*Cumhuriyet kadını fikri mücadelelere, edebiyat hareketlerine, spora ve aynı zamanda ev kadınlığına, anneliğe ve zevceliğe merbut, mükemmel kadındır*” fikri, dönemin romanlarında işlenir. Kadınların belli süreçler içinde hukukî haklarını elde etmelerine ve toplumda önemli konumlara sahip olmalarına karşın geleneksel anlayış, onları evin içinde kalmaya ve toplumun olumladığı anne rolünü üstlenmeye yöneltir. Siyasal ve ekonomik yapı tüketim toplumunu oluşturacak biçimde değişirken kadınların böyle bir yapı içinde, daha çok tüketim alanında yer aldıkları görülür. Özel sermayenin güçlendiği, yeni zenginlerin oluştuğu, tüketim alışkanlıklarının oturduğu bu dönemde kadının çalışmasına gerek yoktur. O, “evinde oturmalı babasının ya da kocasının servetini sergilemeli, hanım hanımcık olmalıdır.” Dönem romanları da kadını bu perspektiften gören ve gösteren konular işler. Kadın başarı, yenilgi, dayanışma ve düşmanlığın kol gezdiği erkek dünyasında duyguların, sevginin ve düzenin temsilcisi olarak görülür. Kadının görevi evini sıcak bir aile ortamına dönüştürmektir ve bunu evden uzaklaşmadan gerçekleştirmeye çalışır.

1. Ezilen Melek

Asılacak Kadın, kadınların başat sorunlarından olan eğitimsizlik, maddî bağımlılık, cinsel istismar ve kadının sadece “erkeğin rahatını ve zevkini temin etmek için var olduklarını” savunan zihniyetin eleştirildiği bir romandır. Pınar Kür’ün gerçek bir olaya dayanarak kaleme aldığı *Asılacak Kadın*, doğduğu günden itibaren yaşamı hep başkaları tarafından belirlenen Melek’in trajik hikâyesini anlatır. Değerlendirmeye geçmeden önce romanın olay örgüsünden kısaca bahsetmek yerinde olacaktır: Melek henüz küçük bir kızken hayatındaki ilk darbeyi üvey babasından yemiştir. Üvey babası onu, doğup büyüdüğü köyden kopararak İstanbul’a getirir. Yaşlı ve hasta bir kadına bakmak üzere bir yalıya hizmetçi olarak yerleştirir; daha doğrusu para mukabili satar. Önceleri yaşlı kadının eziyetlerine maruz kalan Melek, kadın öldükten sonra da onun ruh hastası oğlu Hüsrev tarafından taciz edilir ve bedeni başka erkeklere sunulmak suretiyle acımasızca kullanılır. Bedeni sömürülerek bir cinsellik kölesi haline gelen zavallı Melek ruhsal olarak da çökmüştür. Yalıdaki hizmetlilerin oğlu Yalçın, Melek’ten hoşlanmaktadır. Hüsrev’in peşine takılarak yalıya giden Yalçın, Melek’le birlikte olur. Fakat birkaç gün sonra yaptığından pişmanlık duyar. Melek’in yaşadığı kâbusun farkına varan Yalçın, sapkın güdülerini kızın bedeni üzerinde tatmin eden adamdan intikam alarak Melek’i kurtarmaya karar verir. Yağmurlu bir gecede yalıya gider ve Hüsrev’i vurur. Melek’in de yardımıyla Hüsrev’i yalının bahçesine gömerler ve ardından polis onları yakalar.

Romanın başında “Yalı cinayeti” davasına bakan hâkimin, dava hakkındaki düşüncelerine yer verilmiştir. Bunlar, kadın düşmanı bir hâkimin önyargılı ve saplantılı fikirleridir. Hâkimin kadın düşmanı olmasının temelinde yatan sebepler çocukluğuna kadar

¹³ Semiha Tuna (2009). *ÖKöy Enstitülerinde Kadın Olmakö, Fe Dergi - Feminist Ele tiri*, C.1, S.1, s.21-91.

¹⁴ Ay egül Yaraman (1999). *Türkiye’de Kad,nlar,n Siyasal Temsili*, stanbul: Ba lam yay., s.22.

¹⁵ Aytunç Alt,ndal (1997). A.g.e., s. 106-150. Geni bilgi için bkz. Ahmet Y,lmaz (2010). *ÖOsman,ıdan Cumhuriyet’de: Kad,n Kimli inin Biçimlendirilmesiö, ÇTTAD, C. IX, S. 20-21, s. 191-212.*

gider. Romanda bu sebepler detaylı biçimde işlenmiştir. Çocukluğunda bir gecekonduya yaşayan hâkimin annesi hizmetçi, ablaları fabrika işçisidir. Çocukluğu yokluk içinde geçen hâkimin yegâne arkadaşı ise zengin bir ailenin çocuğudur. Arkadaşının evi çok güzeldir, hâkim sürekli o eve gitmek ister. Ancak bir süre sonra, arkadaşının annesi tarafından “koktuğu” gerekçesiyle eve girmesine izin verilmeyecektir. Sorunlu geçen bir çocukluktan sonra büyüüp hâkim olan ve evlenen adam, karısı tarafından aldatılır. Karısını aşığıyla yakalayan hâkim, adamı hapse attırır. Adam, kısa bir süre sonra hapiste öldürülünce hâkimin karısı, onu öldürtenin kocası olduğunu düşünür ve bunun intikamını almak için başka erkeklerle birlikte olur. Bu nedenle kadınlara karşı çarpık bir bakış açısı geliştiren hâkim bütün kadınlara aynı gözle bakmaya başlar. Annesi ve ablalarının bile başka erkeklerle birlikte olup kocalarını aldattıklarını düşünür. Yıllar sonra, Melek’i yargıladığı davada da objektif olamaz ve onu suçlu bulur. Karara muhalefet şerhi koydurarak temyiz yolunu açan hâkime Mefaret Hanım ise duruşmanın başından beri hiç konuşmayan Melek’i anlamaya çalışmaktadır. Son duruşmadan önce Melek’i yanına çağırır ve ondan olanları anlatmasını ister. Yalçın’ın kendisini kurtarmak istediğini söyleyen Melek, “Tüysüz oğlan nasıl kurtaracakmış ki beni?” diyerek genç adamın çabasını küçümser. Hâkime hanım, Melek’in başına gelen her şeye boyun eğen bir kadın olduğuna hükmeder ve ona acır. Melek’in davasına bakan erkek hâkim ise Mefaret’in bu duygusal yaklaşımını zaaf olarak nitelendirir ve “kadından yargıç olmayacağını” düşünür: “Halbuki asılacağı şüpheli. Korkarım asmayacaklar. Oybirliği ile alınmamış bir karar. Temyizden dönmesi çok muhtemel. Muhalefet şerhini koymakta diretti allahın cezası kadın. Zaten o Mefaret’i ceza diye bela diye sardılar başıma. Benim başkanı olduğum heyette kadın hâkim olur mu. Olmaz.” (age., s. 30) Hâkimin, cinsiyet ayrımcılığına dayanan ve kadınları aşağılayan bu tavrı ABD’li feminist yazar, hukukçu ve aktivist Mackinnon’un ; “Eğer bir kural ya da uygulama bir bireyin cinsiyetinden ötürü sistematik olarak sosyal mahrumiyetine katkıda bulunuyorsa, bu kural ya da uygulama ayrımcıdır”¹⁶ sözleriyle bire bir örtüşür. Hâkimin bu çarpık zihniyetinin sebebi ise öncelikle ataerkil bir toplumda yetişmesine ve erkek “kamu alanında tarih yazarken kadının evde hizmet etmesi, erkek başarırken kadının onun başarısını tamamlaması” gerektiğine dair inancına dayanır. Bu bağlamda hâkimin kadın sanık hakkında tarafsız olmaması ve kadından hâkim olamayacağını düşünmesi kaçınılmazdır. İş hayatının “pratikte ataerkili kurumlaştıran ve erkek egemenliğinin sergilendiği bir alan” olduğunu düşünen hâkim, hâkimlik mesleğini sadece hemcinslerine özgü olarak tanımlamaktadır.¹⁷

Dış dünyadan koparılarak bir sapığın hastalıklı ve korkunç dünyasına hapsedilen zavallı Melek, çektiği türlü eziyetler sonucunda kendini savunmak için ağzını bile açamayacak bir nesne haline gelmiştir. Savunmasız ve çaresiz kadın, davanın sonunda mahkemece çarptırıldığı idam cezasına da hayatı boyunca hiçbir şeye etmediği gibi itiraz etmez. Bu noktada sosyalist feminist, psikanalist Juliet Mitchell’in özgürlük ve insanın kendi hayatına sahip olması gerektiği hususundaki sözleri akla gelir: “Eğer bütün insanlar doğuştan özgürse nasıl oluyor da bütün kadınlar köle doğuyor? Çünkü kadınlar, erkeklerin tutarsız, belirsiz, bilinmeyen, keyfi iradelerine tâbi olduklarına göre, bu, kölelik durumu değil de nedir?”¹⁸

Romanın genelinde “her gerçeğin görünen ve görünmeyen yüzleri” olduğu vurgulanarak olayları yalnız görünen tarafa bakarak değerlendirenlerin bazen bir insanın yaşamına mâl olabilecekleri mesajı verilir. Melek’in yaşadıklarına kemikleşmiş ön yargılarını aşamadan yaklaşan ve onu sırf kadın olduğu için potansiyel bir suçlu olarak gören hâkim ile Hüsrev Bey’in mal düşkünü akrabaları, “dişi köpek kuyruk sallamıştır, çocuğu da o azmettirmiştir” zihniyetiyle genç bir kızın hayatını mahvederler. Öncelikle Melek’ten “herkesin yaptığı gibi” faydalanmak isteyen ancak daha sonra ona olan duygularının da etkisiyle yaptığının yanlış olduğunu anlayan Yalçın, Melek’e yapılanlara göz yumanları şu sözlerle eleştirir: “Şimdi düşünüyorum da o ilk anda bana en korkunç gelen Melek’e yapılanlar değil de, bunu

¹⁶Catherina A.Mackinnon (2003). *Feminist Bir Devlet Kuramı,na Do ru* (Toward a Feminist Theory of the State), çev.: Sabir Yücesoy, Türkân Yöney, İstanbul: Metis Yayınları, s.33.

¹⁷Mary O’Brien (1989). *Reproduction the World: Essays in Feminist Theory*, San Francisco- London: Westview Press Boulder, s.78.

¹⁸Juliet Mitchell (1984). *Kadın ve Eşitlik* (Women and Equality), çev.: Fatmagül Berktaş, İstanbul: Pandora Yayınları, s. 33.

birçok kişinin yapabilmesi, birçok kişinin de yapılmasına göz yummasıydı sanırım. Genç bir kızın, zavallı, korunmasız bir kızın bir zorbanın sapıklığına kurban edilmesine bunca kişi katkıda bulunabiliyor, bunca kişi de olayı uzaktan, rahat rahat seyredabiliyordu." (age., s. 113) Anlatıcı, Yalçın'ın şahsında, kadınların erkekler tarafından cinsel nesne olarak kullanılmasına tepki göstermektedir. Kendi eş, sevgili, kardeş veya kız çocuklarını düşünmeksizin Melek'in acizliğinden yararlanan erkekler Hüsrev'in suçuna ortak olmuşlardır. Bu durumu teşhis etmek için, Freud ve Lacan'dan etkilenen Kristeva, Irigaray ve Cixous'un görüşlerinden faydalanmak yerinde olacaktır. Kristeva, kadının ezilme kaynağının, "ekonomik, siyasi ve kültürel yapılardan değil, anlam düzeneği üreten logos"tan oluştuğunu söyler. Cixous'a göre "Gerçek olarak algılanan her şey erkek tarafından oluşturulan sembolik düzenin tezahürüdür..." Bu sebeple de feministler eşitliğe karşı kadınların kendi dil ve yazınlarını geliştirmelerini önerirler. Kadına ait bir dil ve yazın sadece anlam sistemini geliştirmekle kalmaz, aynı zamanda onun ekonomik, sosyal ve politik yansımalarında da devrim yaratır. Kadın âciz duruma düşmüşse durumdan çıkar uman erkekler bunu kullanırlar ve bu noktada kadının kadın gözünden değerlendirilmesi çok önemlidir.¹⁹ Bu görüşlerden yola çıkılarak bir kadın yazar tarafından yazılan romanın kadınlar açısından sağlıklı bir bakış açısına sahip olduğu söylenebilir. Yazar, romandaki erkek karakterlerin Melek'e bakışlarını ya olması gerektiği gibi (Yalçın) ya da bunun tam zıttı (Hüsrev, hâkim) şeklinde yansıtır. Romanda ikisi erkek, bir tanesi kadın tarafından dile getirilen üç söylem söz konusudur: Bunlardan birincisi, kadınlara duyduğu öfkeden dolayı ön yargılarıyla davranan hâkim Faik İrfan Elverir'in insanlık dışı söylemi; ikincisi, erkekler tarafından acımasızca sömürülen ve yine bir erkek tarafından sağlıksız şekilde yargılanan kurban Melek'in sessiz söylemi; üçüncüsü ise Yalçın'ın içinden geçen ancak dışa pek fazla yansımayan pasif söylemi. İşte bu üç söylem "kadının, dolayısıyla da insanın onurunu tehdit eden yozlaşmışlıktan bir kesiti" sorgular.²⁰

2. Başkaldıran Adsız Kahraman

Duygu Asena'nın *Kadının Adı Yok* romanında, Melek'ten tamamen farklı bir kadın karakterle karşılaşılır. Adsız kahraman, fiziksel manada bir erkeğin tacizine ya da sömürüsüne maruz kalmaz. Kadın-erkek eşitsizliğine karşıdır ve ezilen kadınların savunucusudur. Roman, bir kadının kendisini ikinci sınıf insan olarak görenlere karşı verdiği birey olma mücadelesini anlatır. Diğer romandaki Melek'le *Kadının Adı Yok*'taki adsız kahramanın ortak paydaları, kendilerini hayal kırıklığına uğratan ilk erkeğin kendi babaları oluşudur. Küçük bir kızken, erkeklere düşman olan babasının baskılarına maruz kalan adsız kahraman erkek çocuklarla oynayamaz, onlarla arkadaşlık edemez, hatta aynı okulda bile okuyamaz. Babası tarafından sürekli aşağılanan kız, üniversiteyi kazanarak kötü yazgısına başkaldırır. Okulda tanıştığı bir gençle evlenir; ancak kısa bir süre sonra onun da babasından farklı olmadığını anlar. Bir işe girer, para kazanmaya başlar. Başka birisine âşık olur ve eşinden ayrılır. Ancak her şey umduğu gibi gitmeyecek ve özgürlüğü seçmesinin bedeli ağır olacaktır.

Kadının Adı Yok'un kahramanı, *Asılacak Kadın*'daki ismi olan ama erkekler karşısında söz hakkı olmayan, zavallı Melek'in aksine isimlidir. 1980'lerin sonunda kadın dünyasında değişen pek bir şey yoktur ve kadının adı çağrıldığı kelimedenden ibarettir. Ancak bu romandaki adsız kahraman mâkus kaderine boyun eğmez ve haklarına sahip çıkmak için mücadele eder. Erkek egemenliği altındaki bir dünyaya tahammülü yoktur ve onlar karşısında söz sahibi olabilmenin yegâne yolunun kendi ayakları üzerinde durabilmek olduğunu ayırdındadır: "Bunca yıllık yaşamımda bir tek şunu öğrendim. Şu reçeteyi: mutlu olmadığın ortamdan kaç git. Bunun için de güçlü ol, kendi kendine yet." (s. 153) Bu bağlamda romandaki kadının adsız oluşu ironik bir mana kazanır. Adsızlık, hem erkek dünyasında kadınların esamesinin okunmamasını simgeler hem de birey olma mücadelesi veren kadının kendi adını kendisinin koyması gerektiğini (meslek, unvan, nüfuz, saygınlık vb.) düşündürür. Bunun için önce maddi özgürlüğünü kazanması gerektiğinin bilincinde olan kadın kahraman eğitimini tamamlar, işe başlar ve dil öğrenerek kendini geliştirmeye devam eder. Çalışma hayatında yükselme hürsuna kapılmasında,

¹⁹ Catherina A.Mackinnon (2003). A.g.e., s. 78.

²⁰ Nilgün Abisel (2005). *Türk Sineması, Üzerine Yaz,lar*, stanbul: Phoenix Yay,ınlar,, s. 297.

annesinin ekonomik özgürlüğü olmamasından dolayı maruz kaldığı baskıların rolü büyüktür. Babanın para kazanarak aileye bakması, ona her şeye karışma hakkını vermektedir: *"Babam hepimize, her şeyimize karışıyor. (...) Annem bazen ağlıyor, sanırım babamdan korkuyor ve bir gün bile babama 'Kaçta geleceksin, nereye gidiyorsun, kaç para harcadın' diye sormuyor. Babamın çok parası var, annemin yok, hepimize babam para veriyor. Sanırım parayı o verdiği için her şeye karışıyor, para çok önemli."* (s. 10,11) *"Ben memem çıksın istemiyorum. Para kazanmak istiyorum. Param olunca her istediğimi yapabilirim."* (s. 12) Bu bağlamda kahraman, kadın ve erkekler arasında cinsiyetlerinden kaynaklanan bir farkın olduğunu düşünmeksizin sadece para kazanan kişinin bütün güçleri elinde tuttuğunu zanneder. Bu durum roman kahramanının çocuk saflığıyla kapıldığı masum ama yanlış düşüncenin altını çizmek içindir. Burada asıl vurgulanmak istenen şeyse cinsiyet farkından doğan eşitsizliktir. Feminist yazar ve aktivist Zillah R. Einstein, "cinsel eşitlikle kadının toplumun her alanında ikincil konumundan kurtulacağını" ifade ederek cinsiyet ayrımının kadınların aleyhine rol oynadığının altını çizer. Feminist yazar ve aktrist Kate Millett de "ataerkil sistem" yüzünden toplumda kadınlara verilen rolün onların "ezik" duruma gelmelerine yol açtığını söyleyerek cinsiyet ayrımının zararını vurgular.²¹ Roman bu bakımdan feminist eleştirisini doğru şekilde yapmıştır.

Anlatıcı, isimsiz kadın vasıtasıyla kadınların kendilerine sunulan yaşama biçimini kabullenmemeleri ve erkeklere bağımlı olmamalarını salık verir. Kadın, seçimlerini kendi istekleri doğrultusunda belirlemeli ve nasıl mutlu oluyorsa öyle yaşamalıdır. Feminizmin savunduğu önemli ilkelerden birisi "kadınların, erkekler tarafından kendilerine biçilen rolleri benimsememeleri ve özgürce davranmaları" ilkesidir. Feminist düşünür Mary Wollstonecraft'a göre kişinin en önemli amacı, "cins ayrımını dikkate almaksızın insan olarak kişilik kazanmak" olmalıdır.²² Romanda başkahraman tarafından idealize edilen durum bu ilkelerle örtüşür. Wollstonecraft'ın görüşleri, romanın adsız kahramanı tarafından şöyle seslendirilmiştir: *"Babamın yüzü kızgın bir kedi gibi, hayır hayır köpek, hatta bir eşek gibi. Ona çok kızıyorum. Babam gözlerini dikmiş camdan dışarı bakıyor. O kadar kızgın ki, bakışlarından ateş saçıyor, yüzü maske gibi ve çok korkunç. Oğlanlar babamdan korkuyorlar. Kızlar korkmuyor çünkü babam kızlara kızgın bakmıyor."* (s. 22) Adsız kahraman, babasının erkek çocuklara karşı sergilediği olumsuz tavrı sorgulamakta ve onu neyin kızdırdığını anlayamadığı için babasına daha fazla öfke duymaktadır.

Cinsiyet ayrımcılığı, incelenen diğer roman olan *Asılacak Kadın*'da kadının salt cinsel bir obje olarak görülmesi şeklinde tezahür eder. Bir "zevk aracı" olarak görülen kadın tecavüze uğrar, erkekler tarafından sömürülür ve aşağılanır. *Kadının Adı Yok*'ta ise cinselliğe başka bir açıdan bakılarak kadının cinsel özgürlüğünün olması gerektiği vurgulanır: *"Oysa bir kıpırtı, bir çekişme, bir devinim gerekmiyor mu yaşam için, yaşamak için? Hem dostluk, hem aşk, hem seks, hem heyecan, hem saygı, hem bağımsızlık. Tümünü bir anda. Olmayacak mı bu, olamıyor mu?"* (s. 153) Olması gereken budur; ancak toplumda hâlâ erkeğin arkasında ve gölgesinde olan kadın, iş arkadaşıyla yaşadığı yasak aşkın bedelini işinden olarak öderken sevgilisi Mehmet'e bir şey olmamasını şu sözlerle eleştirilir: *"İlişki yaşadık işinden olan ben, olan yine kadınlara oluyor."*²³

Romana biraz da erkeklerin penceresinden bakılacak olunursa erkek egemen bir dünyayı reddeden kadın kahramanın, kadın-erkek ilişkilerinde sözü geçen taraf olmak istediği söylenebilir. Yillardır süregelen kadın-erkek eşitsizliğinin bedeli ya kadının üstün oluşuyla ya da erkekleri uzak tutmakla ödetilir gibi bir görüş de hâkimdir romana: *"Ama gazeteler kara, çok kara. İnsanlar yeryüzünde bu durumdayken, biz nasıl mutlu olabiliriz? Sömürme, ezme, vahşet, tecavüz, vurma, vurulma, hapis, işkence, savaş, idam, açlık, istila, baskı, zorbalık. Ben nasıl mutlu olabilirim evimde, yumuşacık koltuğumda?"* (s. 160) *"Kendi kendimeyim. İstersem uyurum, istersem yatağumda okurum, istersem ışık açık uyurum... (...) Hiç kimse beni görüp eleştiremez."* (s. 119, 120) *"Mehmet, lütfen bu eve gelirken haber ver. Hiç olmazsa istemediğin kişiler varken gelmezsin de, böyle tatsızlık çıkmaz. 'Bu istemediğim kişiler hep gelecek mi bu eve?' Tabii ki gelecek, çünkü onlar senin istemediğin*

²¹ Aytunç Altındal (1997). A.g.e., s. 37, 62.

²² Mary Wollstonecraft (2007). *Kadın Hakları, n.n. Gereçlendirilmesi* (A Vindication of the Rights of Women), Hasan Âli Yücel Klasik Dizisi, İstanbul: Bankas, Kültür Yayınları, s. 139.

²³ Kaan Okan (2013). *Romandan Sinemaya: Kadın, n.n. Ad, Yok, Radikal Gazetesi*.

kişiler, benim değil. Ben onları çok seviyorum.” (s. 128) Diğer romandaki kadına göre aşırı bir uca savrulan isimsiz kahraman âdeta Melek’in (onun şahsında, eziyete maruz kalan bütün kadınların) öcünü almak istemektedir. Erkeğin üstünlüğü kadar bunun tersinin de sağlıklı olacağına dikkat çeken Ahmet Oktay roman hakkında şunları söyler: “Kuşkusuz, kadının Türkiye’deki özgül baskılanmışlığı bu türden bir ideolojik tercihi kolaylaştırmakta ve cazip kılmaktadır. Gel gelelim her söylemin reddettiği, hayırladığı bir söylemle belirebildiğini düşünecek olursak bu tavır alışı erkek egemen söyleme karşı saltık bir kadın egemen söylem üretebileceği tehlikesini de gözden uzak tutmamak gerekir.”²⁴

3. Ezilen Kadından Feministe

Romanlar kadına “kültür ve geleneği muhafaza etme, aile düzeninin temsilcisi olma” rolü biçerler.²⁵ Ancak kadına bu rol biçilirken toplumun buna izin vermemesi ihtimali de göz önünde bulundurulmuştur.²⁶ İşte *Asılacak Kadın* romanındaki Melek hem eğitim alamamış hem de evinin hanımı olamamış kadınların temsilcisidir. Melek eğitimsiz ve kimsesiz olduğundan dolayı işvereni tarafından istismar edilen, talihsiz bir kadındır. *Kadının Adı Yok*’taki kadın kahraman ise 1980’li yıllarda ülkemizde yayılmaya başlayan feminizm akımı savunucularının tipik bir örneğidir. *Kadının Adı Yok*’taki kadın, Melek gibi ezilmiş kadınların intikamını almak isterken yer yer değer yargılarını kaybettiği de olur. Ancak her hâlükârda kadının eğitilmiş ve meslek sahibi olmasını, kimseye muhtaç olmadan kendi ayakları üzerinde durmasını öngördüğü ve ona her şeyden önce bir birey olarak değerli olduğunu hatırlattığı için bu kitabın önemi büyüktür.

İncelenen her iki romanda da feminist bir bakış açısı vardır. *Asılacak Kadın* daha ziyade “olmaması gerekenleri” ön plana çıkarıp kadının ezilmesi durumunda doğabilecek kötü sonuçları “yalı cinayeti” etrafında kurgulayarak eşitliğin önemini vurgularken *Kadının Adı Yok*’ta bir kadının yaşantısından yola çıkılarak “olması gerekenler” göz önüne serilir. İlk romandaki Melek sessiz bir kadındır, hakkını savunmaktan ve kendini korumaktan âcizdir. Melek’e âşık olan Yalçın, onun maruz kaldığı kötü muameleyi gururuna yediremeyerek intikam hürsüne kapılacak ve Hüsrev’i öldürerek kadını özgürleştirdiğini sanacaktır. Oysa bu işten zarar gören ve Yalçın’ı azmettirdiği gerekçesiyle ceza alan yine Melek olmuştur. İsimsiz kadın kahraman ise birey olma mücadelesi sırasında kendisine köstek olan bütün erkekleri hayatından çıkaracak kadar katı ve kararlıdır. Feminizm söyleminin bu iki romanda nasıl işlendiği konusunda basit bir şema çıkarabiliriz:

Tablo 1

	Kadının Adı Yok	Asılacak Kadın
Feminizme yöneliş	*Baba baskısı *Yanlı eş seçimi *İş hayatında karşılaşılan eşitsizlik kaynaklı sorunlar *Başkaldırı ve yalnızlık	*Kimsesizlik *Eğitimsizlik *Sömürüye dayalı bir işte çalışma mecburiyeti *Cinsel istismar *Sessizlik ve ceza görme
Anlatıcı	*Feminist bir söylemi olan ve kahramanla özdeşleşen “ben öyküsel anlatıcı”	*Farklı kişilerin bakış açılarına yer veren “dış öyküsel anlatıcı”
Kahraman	*Eğitilmiş *Bilinçli *Ne istediğini bilen *Dışa dönük	*Eğitimsiz *Bilinçsiz *Ne istediği belirsiz *İçe dönük
Güç	*Özgürlük *Para	*Maddi bağımlılık *Güçlü olanlarca sömürülme
Cinsiyet farkı	*Toplumda belirleyicidir. *Bireysel olarak reddedilir.	*Yaşanan dar çevrede belirleyicidir. *İstismara boyun eğilir.
Aşk	*Cinsel özgürlük ve hayal kırıklığı.	*Taciz ve hayal kırıklığı.

²⁴ Ahmet Oktay (2002). *Türkiye’de Popüler Kültür*, İstanbul: Everest Yayınları, s. 176.

²⁵ Naci Engin’in (2004). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, İstanbul: Dergâh Yayınları, s. 291.

²⁶ Suna Öztoprak (1999). *Atatürk Dönemi Kadın Edebiyatı*, Yayınlanmamış, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: YTÜ, s. 71-73.

SONUÇ

Cumhuriyet'in ilanı ve Medeni Kanun'un kabulü ile Türkiye'de, kadınlarla ilgili hukukî ve siyasî düzenlemeler başlamıştır. Yasalar önünde kadın ve erkek eşit vatandaşlık haklarına sahiptir. Ancak kâğıt üzerindeki eşitlik ilkesine karşın mevcut ekonomik ve kültürel koşullar bu ilkenin kısmî olarak uygulanmasına yol açmaktadır. Eğitimsiz ve mesleksiz kadınlar maddî bağımsızlıklarını kazanamadıklarından dolayı erkeklerin bakımına muhtaç kalmaktadırlar. Bu durumun suiistimal edilmesi neticesinde de kadınlar, erkekler tarafından ezilmekte, aşağılanmakta, sömürülmekte, taciz ve baskılara maruz bırakılmaktadırlar.

Toplum tarafından biçilen geleneksel roller, kadınların iş ve özel hayatlarını olumsuz yönde etkilemektedir. 1980'li yıllardan itibaren Türkiye'de feminist kadın hareketleri başlamıştır. Kadınların toplum içindeki konumlarını güçlendirmeye yönelik hareketler, baskı ve şiddetle mücadele, kadın sorunlarıyla ilgili yazılan roman, hikâye, makale vb. türden edebî ürünler, çekilen filmler ve oynanan tiyatro oyunları bu kapsamdaki çalışmalardan bazılarıdır. 1988 yılında yayımlanan "Kadın Kurtuluş Bildirgesi"nde kadın hakları ve eşitsizlikten doğan problemler somut bir şekilde ifade edilir: "Biz kadınlar cins olarak eziliyor ve sömürülüyoruz. Biz feminist kadınlar kaderimizi biçimlendirme hakkımızı kullanarak bedenimize, emeğimize, kimliğimize, tarihimize, geleceğimize sahip çıkmak istiyoruz. Bütün kadınları ezilmişliğimizi fark etmeye, ezilmişliğimize karşı tavır almaya, dayanışmaya, örgütlenip çıkarlarımız için mücadele etmeye çağırıyoruz."²⁷

Asılacak Kadın ve *Kadının Adı Yok* romanları feminist bir bakışla incelendiğinde, ele alınış şekilleri ve anlatım teknikleri bakımından farklı, ancak çok fazla ortak mesajı olan iki romanla karşılaşmıştır. Gerçek bir olaydan esinlenilerek yazılan *Asılacak Kadın*'in gerçekçi üslûbuna karşılık feminist bir kadının hayatından kesitler sunan *Kadının Adı Yok*'ta romantik bir üslûp vardır. Kadın kahramanlar üstüne kurulu bu iki romandan *Asılacak Kadın*, dibe vuran zavallı bir kadının maruz kaldığı cinsel taciz, şiddet ve sömürüyü belki de abartılı bir şekilde anlatarak eşitliğin önemini vurgularken feminist bir kadının hayatta yalnız kalma pahasına verdiği var oluş mücadelesini anlatan *Kadının Adı Yok* romanı, aynı mesajı farklı bir bakış açısıyla verir. Bu bağlamda her iki romanın da kadın sorunlarını nedensellik ilkesiyle açıkladıkları ve bu sorunların çözümünü için çareler ürettikleri su götürmez bir gerçektir.

KAYNAKÇA

- ABİSEL, Nilgün (2005). *Türk Sineması Üzerine Yazılar*, İstanbul: Phoenix Yayınları.
ALTINDAL, Aytunç Altındal (1997). *Türkiye'de Kadın*, İstanbul: Havass Yay.
ASENA, Duygu (2008). *Kadının Adı Yok*, İstanbul: Doğan Kitap.
CAPORAL, Bernard Caporal (1982). *Kemalizmde ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yay.
DAVIS, Fanny Davis (2009). *Osmanlı Hanımı*, çev.: Bahar Tırnakçı, İstanbul: Yapı Kredi yay.
DOĞRAMACI, Emel (1992). *Türkiye'de Kadının Dünü ve Bugünü*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yay.
ENGİNÜN, İnci (2004). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
FAROQHI, Suraiya (2009). *Modernleşmenin Eşiğinde Osmanlı Kadınları*, çev.: Necmiye Alpay, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.
KOÇER, Hasan Ali (1972). "Türkiye'de Kadın Eğitimi", *AÜ-Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C.5, S.1.
KURNAZ, Şefika (2011). *Yenileşme Sürecinde Türk Kadını: 1839-1923*, İstanbul: Ötüken yay.
KÜR, Pınar (2004). *Asılacak Kadın*, İstanbul: Everest Yayınları.
MACKINNON, Catherina A. (2003). *Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru* (Toward a Feminist Theory of the State), çev.: Sabir Yücesoy, Türkân Yöney, İstanbul: Metis Yayınları.
MITCHELL, Juliet (1984). *Kadın ve Eşitlik* (Women and Equality), çev.: Fatmagül Berktaş, İstanbul: Pandora Yayınları.
OKAN, Kaan (2013). "Romandan Sinemaya: Kadının Adı Yok", *Radikal Gazetesi*.
OKTAY, Ahmet (2002). *Türkiye'de Popüler Kültür*, İstanbul: Everest Yayınları.
ÖZEL, Işık (1996). "1930'ların İstanbul Basımında Kadın", *Toplumsal Tarih*, C.6, S.31.
ÖZTOPRAK, Suna (1999). *Atatürk Dönemi Kadın Eğitimi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: YTÜ.

²⁷ Sosyalist Feminist Kaktüs Dergisi (1989). öKadın Hakları, Bildirgesiö (8 Mart Özel Say,s.), İstanbul: *K Yayınlar*, S. 6, s. 6.

- Sosyalist Feminist Kaktüs Dergisi (1989). "Kadın Hakları Bildirgesi" (8 Mart Özel Sayısı), İstanbul: *K Yayınları*, S. 6.
- TAŞKIRAN, Tezer (1973). *Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Kadın Hakları*, Ankara: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Yay.
- TUNA, Semiha Tuna (2009). "Köy Enstitüleri'nde Kadın Olmak", *Fe Dergi - Feminist Eleştiri*, C.1, S.1.
- WOLLSTONECRAFT, Mary (2007). *Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi (A Vindication of the Rights of Women)*, Hasan Âli Yücel Klasik Dizisi, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- YARAMAN, Ayşegül (1999). *Türkiye'de Kadınların Siyasal Temsili*, İstanbul: Bağlam Yay.
- YILMAZ, Ahmet (2010). "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e: Kadın Kimliğinin Biçimlendirilmesi", *ÇTTAD*, C. IX, S. 20-21.